

ΛΙΖΗ ΚΑΛΛΙΓΑ

ΛΙΖΗ ΚΑΛΛΙΓΑ: «Εγώ αισθάνομαι ότι τα έργα που κάνω και που έχουν μια διαφορετική υφή από την ζωγραφική, είναι ζωγραφικά. Είναι αυτό που λέει ο Κουνέλλης, θεωρεί τα έργα του συνθετικά γιατί πιστεύει σε αυτή την σύνθεση των πραγμάτων. Πόσα έργα του, έχουν μέσα διάφορα υλικά: σίδερα και όλα αυτά τα υλικά που βάζει, τα βλέπει σαν ζωγραφική και εγώ σαν ζωγραφική τα βλέπω. Είναι ζωγραφική με έναν άλλο τρόπο».

Την Λίζη Καλλιγά την ήξερα χρόνια από τις φωτογραφίες της. Από τους «Κολυμβητές» και την «Ιερά Οδό». Παρακολουθούσα τις εκθέσεις της, γνώριζα το έργο της, αλλά για έναν περίεργο

λόγο δεν είχαμε συναντηθεί ποτέ. Όταν ξεκινήσαμε το περιοδικό μας πριν 5 χρόνια, ήταν η πρώτη μας φανατική αναγνώστρια, η οποία με ρώτησε τι έχω κάνει κι έτσι χάρη στην Λίζη, πρόσθεσα τα Βιογραφικά μας στο site, γιατί κατάλαβα ότι είναι αναγαίο. Συναντηθήκαμε σχεδόν αμέσως, με αφορμή μια έκθεση και ένα project που ετοίμαζε εκείνη την περίοδο και από τότε είμαστε σε συνεχή διάλογο... έτσι προέκυψε ένα μέρος της Συνέντευξης με αφορμή την έκθεση "Αναπνοή", μία σειρά έργων που παρουσίασε στην Οικία Γαζή στην Άμφισσα, στα πλαίσια των εκδηλώσεων του «The Symptom Projects-07», 2016 σε επιμέλεια του Αποστόλη Αρτινού, που δημοσιεύτηκε στο www.dreamideamachine.com στις 7/10/16. Με γοήτευαν πάντα οι ακουαρέλες, αλλά οι ακουαρέλες της Λίζης πάνω στις «Κινέζικες Ιστορίες» με γοητεύουν ακόμη περισσότερο, διότι είναι κομμάτι της δικής της σχέσης με την Κίνα... Με αφορμή, αυτή την φορά, την έκδοση του βιβλίου από τις Εκδόσεις Αιώρα και την αντίστοιχη έκθεση με 50 ακουαρέλες στο Βιβλιοπωλείο Λεμόνι, τον Ιούλιο 2018, συναντηθήκαμε στο Σπίτι της στις Σπέτσες, για να ολοκληρώσουμε ένα Πορτρέτο που ήταν σχεδόν έτοιμο...

Της Έφης Μιχάλαρου

Φωτό: Αρχείο Λίζης Καλλιγά

Ε.Μ. Βλέποντας αυτό εδώ το σπίτι και τα έργα στους τοίχους, καταλαβαίνω ότι οι επιρροές σου, ξεκινάνε από πολύ νωρίς σε σχέση με την τέχνη, θέλω να μου πεις πως αποφάσισες να πας στην Σχολή Καλών Τεχνών;

Λ. Κ. Μεγάλωσα σε ένα σπίτι που ήταν γεμάτο ζωγραφική, γιατί και ο παππούς μου ήταν ζωγράφος και η μητέρα μου. Ο θείος μου ήταν Διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης. Για 'μένα η τέχνη ήταν μέσα στη ζωή μου από την πρώτη μερα. Παρολαυτά, ποτέ δεν σκέφτηκα να γίνω ζωγράφος. Παντρεύτηκα πολύ νωρίς και στα 30 μου, χώρισα και βρέθηκα μπροστά σε ένα μεγάλο δίλλημα. Είχα ήδη τρία παιδιά και ένα διαζύγιο. Δεν είχα προλάβει να σπουδάσω, γιατί γνώρισα τον άντρα μου, όταν ήμουν ακόμα στο σχολείο. Έτσι πάνω σε μια πολύ μεγάλη κρίση ταυτότητας η οποία κράτησε κανά χρόνο, με πάρα πολλά ερωτηματικά, είπα το μόνο πράγμα που πραγματικά μ' ενδιαφέρει είναι η τέχνη. Πάντα ζωγράφιζα, αλλά τώρα ήθελα να ζωγραφίζω με κάποιες γνώσεις. Δεν είχα καθήσει πλάϊ στην μαμά μου να μάθω, δεν μου είχε περάσει καν από το μυαλό. Και μια μέρα, μέσα σε όλη αυτή την αναζήτηση, λέω θα πάω σε ένα από αυτά τα Φροντιστήρια που μαθαίνουν ζωγραφική και έτσι πήγα στο Εργαστήριο του Βρασίδα Βλαχόπουλου που έκανε προετοιμασία για την Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών (ΑΣΚΤ). Μια μέρα έρχεται ο Δάσκαλος, πολύ καλός άνθρωπος, και μου λέει: Λίζη γιατί κάνεις Φροντιστήριο; Για να μάθω να ζωγραφίζω, του απαντάω. Δεν θα δώσεις στη Σχολή Καλών Τεχνών; Δεν είχα ιδέα ότι υπήρχε μέχρι τότε η Σχολή. Με έπεισε να δώσω εξετάσεις, άφησα τα παιδιά στην μαμά μου και άρχισα να δουλεύω σαν τρελή δέκα ώρες την ημέρα σχέδιο.

Δούλευα όλο το Καλοκαίρι, έδωσα και όταν βγήκαν τ' αποτελέσματα δεν πήγα καν, γιατί δεν φανταζόμουνα ότι θα έμπαινα. Χτυπάει το τηλέφωνο και είναι ο Μόραλης ο οποίος μου λέει: Λίζη που είσαι; Στο σπίτι μου, που με πήρες; Γιατί δεν είσαι στη Σχολή; Τι να κάνω, απαντάω. Συνεχίζει: βγήκαν τ' αποτελέσματα. Ωραία και; Εγώ δεν πρόκειται να περάσω. Είσαι τρελή; Έχεις μπει έχεις μπει μέσα στους 20 πρώτους. Έτσι μπήκα στην ΑΣΚΤ το 1975 να είναι καλά οι δάσκαλοί μου, ο Μόραλης και ο Βλαχόπουλος. Άλλαξε η ζωή μου! Γιατί πραγματικά εκεί βρήκα κάτι το οποίο με ενδιέφερε πάρα πολύ, και το είχα ανάγκη.

Ε.Μ. Είχες βοήθεια από την μητέρα σου, όσον αφορά τα παιδιά;

Λ.Κ. Πολύ λίγη. Η μαμά μου, αρνιόταν να κρατήσει και τα τρία παιδιά παρά μόνο τα δύο, γιατί κάνανε πολύ φασαρία. Είχα μία γυναίκα στο σπίτι το πρωί και τα περίμενε να έρθουν από το Σχολείο. Πέντε χρόνια έκανα πάρα πολλή δουλειά, έμαθα πάρα πολλά, ωφελήθηκα από την Σχολή. Είχα όμως πάρα πολλά προβλήματα, στο εργαστήριο χαρακτηριστικής που ήμουνα αλλά είχα εξαιρετικούς συναδέλφους και μοιραζόμασταν τις γνώσεις μας.

Ε.Μ. Είχες προβλήματα στη Σχολή; Είχαν όλες οι γυναίκες προβλήματα εκείνη την εποχή;

Λ.Κ. Δεν ήταν θέμα γυναίκας, ήταν θέμα νοοτροπίας και Δασκάλων. Εγώ είχα προσωπικό θέμα με τον δάσκαλό μου, υπήρχε μία απαξίωση, ήμουν 10 χρόνια μεγαλύτερη από τους υπόλοιπους, κι ενώ δεν είχα από τους συμφοιτητές μου καμία διάκριση, κανένα πρόβλημα, είχα από τον καθηγητή μου. «Τι κάνει αυτή εδώ, και τι τα θελει τα καλλιτεχνικά», έλεγαν, ενώ εγώ σκιζόμουν όλη την ημέρα μαζί με την Λεώνη Βιδάλη, η οποία ήταν και αυτή μητέρα με δύο παιδιά. Εμείς δουλεύαμε περισσότερο γιατί έπρεπε σε αυτό το χρόνο να βγάλουμε την δουλειά. Οι άλλοι μετά πήγαιναν στα μπαράκια, πίνανε τα ποτά τους, είχαν το χρόνο τους, τη ζωή του. Εμείς έπρεπε να γυρίσουμε να φροντίσουμε τα δικά μας παιδιά. Ήταν ένας αγώνας δρόμου. Να φανταστείς έφευγα από τη Σχολή με μαύρα νύχια από την Χαρακτική και πήγαινα στο Μωραϊτή να πάρω ελέγχους, θέλω να πω ήταν δύσκολα χρόνια. Αυτό όμως τι δείχνει; Ότι το ήθελα πάρα πολύ, το είχα πολύ ανάγκη.

Ε.Μ. Η τέχνη όμως είναι η μεγαλύτερη ανταμοιβή.

Λ.Κ. Η τέχνη δεν με αντάμειψε από μόνη της, εγώ βρήκα αυτό που ήθελα να κάνω, το οποίο δεν ήξερα. Μικρή, είχα οικειότητα, είχα πάει σε πολλές εκθέσεις με τους γονείς μου στο εξωτερικό, αλλά σοβαρά με πολύ εργασία έγινε στη Σχολή, με πάρα πολύ προσωπική εργασία, διάβαζα βιβλία, δεν άφηνα έκθεση, παρακολουθούσα τα πάντα, πήγαινα στο εξωτερικό και εφερνα ένα σωρό υλικά που έλειπαν από το Εργαστήριο, βιβλία πάρα πολλά βιβλία τέχνης, αγαπούσα αυτό το χώρο.

Ε.Μ. Όλα αυτά τα βιβλία που είναι τώρα;

Λ.Κ. Στην ΑΣΚΤ, έχω κάνει μια Δωρεά στη Σχολή εδώ και χρόνια, γύρω στα 600 βιβλία.

Ε.Μ. Γιατί αποφάσισες να δωρίσεις τα βιβλία σου στην Βιβλιοθήκη της ΑΣΚΤ ;

Λ.Κ. Έκανα πολλές μετακομίσεις, έχω αλλάξει πολλές φορές σπίτι λόγω διαφόρων συνθηκών και την τελευταία φορά που μετακόμισα δεν είχα ούτε τόσο μεγάλο χώρο να φιλοξενήσω τόσα βιβλία, ούτε την όρεξη να ξαναφτιάχνω Βιβλιοθήκες, οπότε σκέφτηκα να χαρίσω τα βιβλία μου στην ΑΣΚΤ, όπου μπορώ να τα ανασύρω εάν τα χρειαστώ, αλλά μπορώ να τα μοιραστώ με τους συναδέλφους και τα άλλα παιδιά. Μίλησα με την Νίκη Ζαχιώτη, δέχτηκε με χαρά, έκανα την πρώτη Δωρεά τότε, γύρω στα 500 βιβλία και πέρσου στην Καινούρια Βιβλιοθήκη, έκανα Δωρεά πάλι γύρω στα 100.

Ε.Μ. Θα ήθελα να περάσουμε στην δουλειά σου. Η παραγωγή σου είναι άπλετη και διαφοροποιημένη με συχνές και ξαφνικές αλλαγές. Διακρίνω ότι χρησιμοποιείς πολλά διαφορετικά υλικά, παρόλο που τόσο εγώ όσο και πολλοί άλλοι σ' έχει συνδέσει με την Φωτογραφία.

Λ.Κ. Πολλοί με ξέρουν ως Φωτογράφο, όταν ήμουν στη Σχολή δεν είχα καν Φωτογραφική Μηχανή, δεν υπήρχε τμήμα Φωτογραφίας τότε. Με την Φωτογραφία ασχολήθηκα μετά το '85 όταν βρέθηκα στη Νέα Υόρκη, όταν η Ελένη Μυλωνά, μου παρότρυνε να πάρω την πρώτη μου φωτογραφική μηχανή, ήταν μία NIKON. Η πρώτη καταγραφή ήταν κάτι βιτρίνες στη Νέα Υόρκη. Μετά, έκανα ένα Σεμινάριο για Σκοτεινό Θάλαμο, με δάσκαλο τον Νίκο Μάρκου και από εκεί ξεκίνησε το ενδιαφέρον μου για τη Φωτογραφία, άρχισα να την ενσωματώνω στην δουλειά μου, έτσι ξεκίνησε η σειρά με τα «Γυμνά».

Ε.Μ. Πάντως εγώ γνώρισα το έργο σου μέσα από την Φωτογραφία στην Γκαλερί Ιλεάνα Τούντα...

Λ.Κ. Η πρώτη μου μεγάλη φωτογραφική δουλειά, εκτέθηκε στην Ιλεάνα Τούντα με τίτλο «Χώρος και Ματιά» στο μήνα Φωτογραφίας-1989 όπου κατέγραφα την Γκαλερί πριν ακόμη δημιουργηθεί, Μετά έκανα τις «Μεταμορφώσεις, το Σώμα μου, το Σώμα σου», ξεκίνησα με μεγάλα σχέδια σε χαρτί με μοντέλο και στη συνέχεια χρησιμοποίησα το μοντέλο για φωτογράφιση. Έκανα μια δουλειά που πήγε πολύ καλά. Ήταν μεγάλα εγχρωμα τυπώματα που ήταν ασυνήθιστο για εκείνη την εποχή στην Ελλάδα... Ήταν όλα Γυμνά στην δεκαετία του '90.

Ε.Μ. Γι' αυτό χαρακτηρίστηκες ως Φωτογράφος, σε μία εποχή που δεν υπήρχε πολύ Φωτογραφία στην Ελλάδα, ως Εικαστική Τέχνη, ήσουν πρωτοποριακή σε αυτόν τον τομέα. Εκείνη την εποχή, υπήρχε ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ Εικαστικών και Φωτογράφων. Οι Φωτογράφοι δεν εθεωρούντο Εικαστικοί και οι Εικαστικοί δεν χρησιμοποιούσαν την Φωτογραφία ως μέσο.

Λ.Κ. Η Φωτογραφία είναι πάντα στη ζωή μου, αλλά είναι και πολλά άλλα υλικά: Κατασκευές, Βίντεο, Εγκαταστάσεις Χώρου, Ακουαρέλα, Σχέδιο, Χαρακτική, Ζωγραφική. Χρησιμοποιώ τα πάντα. Όλα είναι εκφραστικά μέσα για μένα.

Ε.Μ. Συζητώντας εκτός κασετοφώνου, εξέφρασες μία πολύ ενδιαφέρουσα σκέψη ότι: Όλα είναι ζωγραφική. Τι σημαίνει αυτό για σενα;

Λ.Κ. Δείχνοντάς σου τις κατασκευές που κάνω, με τα πράγματα που βρίσκω στις παραλίες, με ρώτησες αν όλα αυτά έχουν κάποια σχέση με την επιθυμία μου να μεταφέρω τη θάλασσα στο ατελιέ, κι εκεί σου απάντησα, ότι εγώ τα βλέπω όλα σαν υλικά ενός ζωγραφικού έργου. Τα διαλέγω βάση του χρώματος και του σχήματος, όπως διαλέγουμε τα χρώματα σε μια παλέτα. Χρησιμοποιώ αυτά τα αντικείμενα: πλαστικά, βότσαλα, ξύλα, γυαλιά και ότι άλλο συλλέξω με έναν τέτοιο συνθετικό τρόπο, που να είναι ζωγραφική, άσχετα αν τελικά αυτό που προκύπτει να είναι κατασκευή. Εγώ αισθάνομαι ότι τα έργα που κάνω και που έχουν μια διαφορετική υφή από την ζωγραφική, ότι είναι ζωγραφικά έργα. Είναι αυτό που λέει ο Κουνέλλης, θεωρεί τα έργα του συνθετικά, γιατί πιστεύει σε αυτή την σύνθεση των πραγμάτων. Πόσα έργα του έχουν μέσα διάφορα υλικά: σίδερα, όλα αυτά τα υλικά που βάζει, τα βλέπει σαν ζωγραφική και εγώ σαν ζωγραφική τα βλέπω. Είναι ζωγραφική με έναν άλλο τρόπο.

Ε.Μ. Στο Ατελιέ, προηγουμένως μου έδειξες τους «Κήπους», με τους οποίους ασχολήσαι εδώ και χρόνια, οι Κήποι αυτή την στιγμή, είναι πιο επίκαιροι από ποτέ, γιατί είμαστε και σε μια ευαίσθητη στιγμή για την Ελλάδα, μετά την μεγάλη πυρκαγιά στο Μάτι, τους νεκρούς και όλα αυτά τα τραγικά γεγονότα, που συμβαίνουν γύρω μας.

Λ.Κ. Οι «Κήποι» ξεκίνησαν το 2014, εδώ στις Σπέτσες, γιατί αγαπώ πολύ τον Κήπο που έχω εδώ και τον φροντίζω, έτσι το Καλοκαίρι του 2014, λέω να κάνω κάτι με τον Κήπο, όλο «Κολυμβητές» κάνω. Ξεκίνησα να κάνω το «Ημερολόγιο Κήπου», γιατί έχω σκοπό κάθε χρόνο να κάνω κάποια έργα που είναι σαν Ημερολόγιο του Κήπου όταν βρίσκομαι στις Σπέτσες, αλλά είχα ξεχάσει να πάρω υλικά μαζί μου. Δεν είχα χαρτιά, δεν είχα μπογιές και έσπαγα το κεφάλι μου να βρω λύση. Τι να κάνω, τι να κάνω και λεω: έχω τόσες σακούλες από τον μανάβη, μια χαρά χαρτί είναι. Αρχίζω λοιπόν τις ανοίγω, κόβω, κολάω και αρχίζω να φτιάχνω επιφάνειες χαρτιού λίγο ζαρωμένες, λίγο τσαλακωμένες, γιατί εμένα μου άρεσε αυτή η υφή του τσαλακωμένου χαρτιού. Πήρα άσπρο ακρυλικό από το χρωματοπωλείο, κάρβουνα είχα πολλά από τη Σχολή ακόμη, υπήρχαν και κάποιες ξεχασμένες ακουαρέλες εδώ τριγύρω και

ξεκίνησα να κάνω τα πρώτα σχέδια με κάρβουνο, μέσα στην αναζήτηση των υλικών, για να βάλω χρώμα, θυμήθηκα ότι είχα φέρει από ένα Παζάρι στην Αρμενία 5-6 σακουλακια ίντιγκο, χρώμα μπλε κοβαλτίου σε σκόνη, το οποίο χρησιμοποιούν εκείνοι στις οικοδομές. Πάρα πολύ δυνατό, βάζεις μια ελάχιστη ποσότητα και βγάζεις αυτό το φοβερό μπλε. Και έτσι έφτιαξα το χρώμα μου με αυτή την σκόνη, λίγη κόλα στον Κήπο μέσα με ένα κανονικό καβαλέτο, έτσι ξεκίνησαν οι «Κήποι». Συνεχίστηκαν τα επόμενα χρόνια, μέχρι πέρσι που έγινε η έκθεση στην Ελένη Μαρτίνου, όπου εξέθεσα κάποια από αυτά τα έργα.

Ε.Μ. Το σπίτι των Σπετσών είναι η μισή σου ζωή. Γι' αυτό υπάρχει και το ατελιέ, εδώ δουλεύεις συστηματικά και φαντάζομαι, πολλές σειρές θα έχουν ξεκινήσει από εδώ. Ωστόσο παρατηρώ ότι δουλεύεις διαφορετικές ενότητες μέσα στο χρόνο. Ένα κομμάτι είναι "Οι Κολυμβητές", ένα άλλο είναι οι «Κήποι», ένα άλλο είναι οι «Κινέζικες Ιστορίες», όλο αυτό μοιάζει σαν έρευνα. Ανήκεις στους ανθρώπους που κάνουν διαφορετικά πράγματα, ταυτόχρονα.

Λ.Κ. Ναι, γιατί η προσωπικότητα του ανθρώπου καλύπτει πολλά φάσματα. Σου αρέσει η Τζαζ σου αρέσει και ο Μπαχ, σου αρέσει η Σύγχρονη Τέχνη σου αρέσει και ο Ντα Βίντσι. Μέσα στην πορεία της ζωής, έρχονται πράγματα που σ' ενδιαφέρουν και μετά σε ενδιαφέρουν πολύ λιγότερο. Γιατί αν δεν ξεκινήσεις από κάτι που σ' ενδιαφέρει βαθιά, για εμένα δεν έχει νόημα να το κάνεις. Το θέμα των «Κολυμβητών», των ανθρώπων μέσα στη θάλασσα, με γοητεύει εδώ και 24 χρόνια, κάθε φορά βλέπω μια άλλη πτυχή.

Ε.Μ. Προανφέρθηκες στον Ντα Βίντσι, εκτός από τους φυσικούς σου δασκάλους, ποιούς μεγάλους καλλιτέχνες, θεωρείς δασκάλους σου;

Λ.Κ. Αδύνατον να απαντήσω σε αυτή την ερώτηση, δεν πιστεύω πολύ στους δασκάλους, επειδή κατά καιρούς μου αρέσουν άλλα πράγματα. Πάντα όμως μου αρέσει ένας Vermeer, κατά καιρούς ανάλογα με τα ενδιαφέροντα μου η προσοχή μου μπορεί να στραφεί στον Bonnard ή στον Picasso. Δεν τους επιλέγω ως δασκάλους, απλά εκείνη την στιγμή μ' ενδιαφέρει να δω πως έχουν δουλέψει. Δάσκαλο όμως, θεωρώ έναν Καθηγητή που είχα στη Νέα Υόρκη, όταν πήγα για ένα Σεμινάριο. Ήταν ο καλύτερος δάσκαλος πάνω στην τέχνη, που είχα συναντήσει στη ζωή μου. Ότι δεν μου έδωσε η Σχολή σε 5 χρόνια μου τα έδωσε αυτός ο άνθρωπος σε 3 μήνες. Δυνάμωσε την αγάπη μου για τη ζωγραφική και το σχέδιο. Από τότε άρχισα να σχεδιάζω τόσο πολύ.

Ε.Μ. Τα τελευταία χρόνια έχει τεθεί ένα θέμα περί σύγχρονης ζωγραφικής και επαναπροσδιορισμού των βασικών αρχών της, εν τέλει υπάρχει σύγχρονη ζωγραφική ή η ζωγραφική είναι μία;

Λ.Κ. Σύγχρονη Ζωγραφική και βέβαια υπάρχει, πάντα υπήρχε και θα υπάρχει η Ζωγραφική. Από την εποχή των Σπηλαιών. Απλά αλλάζει μορφή μέσα στα χρόνια, ευτυχώς, αλλιώς θα ήταν βαρετή. Απλά είναι μια πολύ δύσκολη τέχνη. Γι' αυτό υπάρχει λίγη καλή και πολύ κακή ζωγραφική.

Ε.Μ. Το έργο-project, που ήταν η αφορμή να συναντηθούμε, γιατί την δουλειά σου την γνώριζα, ήταν η Ιερά Οδός, ένα έργο-work in progress, με το οποίο επίσης σε έχουμε ταυτίσει ως καλλιτέχνη και μοιάζει να ξεκινάει από το χώρο...

Λ.Κ. «Η Ιερά Οδός», ξεκίνησε το 1994, από δικό μου ενδιαφέρον, από ένα μεγάλο ερωτηματικό, όταν είδα την ταμπέλα και τι σημαίνει ότι αυτή η Ιερά Οδός που πηγαίνει από την Αθήνα στην Ελευσίνα. Έχοντας αυτό το ερώτημα άρχισα να παίρνω βιβλία και να διαβάζω την ιστορία της Ιεράς Οδού, ενθουσιάστηκα τόσο πολύ, που για δύο χρόνια μόνο διάβαζα. Και αφού διάβασα λέω 30.000 άνθρωποι μέσα στο Σεπτέμβριο πήγαιναν όλοι μαζί για τα Ελευσίνεια Μυστήρια; Δεν πάω να κάνω κι εγώ αυτή την διαδρομή; Παίρνω το νεράκι μου το καπελάκι μου, μία μικρή μηχανούλα που είχα τότε και ξεκίνησα. Περιπάτησα επτά ώρες. Στην διαδρομή φωτογράφιζα ότι έλεγε Ιερά Οδός. Ξεκίνησα το μεσημέρι και έφτασα βράδυ. Ήθελα να βιώσω σωματικά αυτή την συγκλονιστική εμπειρία. Σιγά-σιγά τα βιβλία, το περπάτημα, οι φωτογραφίες που είχα τραβήξει άρχισαν να διαμορφώνουν ένα project. Όσον αφορά την σειρά με τους

«Κολυμβητές», όταν ήμουν στην Ελευσίνα κοιμήθηκα στο ξενοδοχείο και την άλλη μέρα βγήκα στην παραλία, είδα τους κολυμβητές που κολυμπούσαν και λέω κοίτα τι ωραία που είναι αυτοί που κολυμπάνε μέσα σε αυτά τα περιέργα νερά, από εκεί ξεκίνησε η ιδέα.

Ε.Μ. Η Ελευσίνα λειτούργησε πολυεπίπεδα.

Λ.Κ. Λειτούργησε πολύ δημιουργικά για πάρα πολλά χρόνια και λειτουργεί ακόμα. Επιστρέφω συχνά.

Ε. Μ. Ωστόσο προσπαθείς οι φωτογραφίες σου να μην έχουν ορίζοντα ή βάθος πεδίου. Ποιος είναι ο λόγος που καταργείς την ύπαρξή του;

Λ.Κ. Είναι συνειδητή επιλογή, γιατί από την στιγμή που θα βάλω ορίζοντα στις φωτογραφίες των «Κολυμβητών», ορίζω ότι αυτό είναι θάλασσα, ενώ εμένα δεν με ενδιαφέρει να ορίσω ότι αυτό είναι θάλασσα. Εγώ θέλω να είναι ένα σύμπαν, να είναι να δηλαδή εκτός γης αυτό που βλέπω. Ότι είναι μέσα στον ουρανό, στο σύμπαν, στ' αστέρια. Οι δε άνθρωποι είναι ουσιαστικά πλανήτες, αιωρούμενα σωματίδια μέσα στην ύλη του σύμπαντος, τα οποία κάνουν αυτές τις περιστροφές και τις δίνες των νερών. Στην φωτογραφία με τον υδράργυρο, δεν μπορείς να πιστέψεις ότι είναι θάλασσα, νομίζεις ότι είναι λάσπη, μέταλλο ή άλλος πλανήτης.

Ε.Μ. Και από τους «Κολυμβητές» στην «Αναπνοή», μία σειρά έργων που παρουσίασες στην Οικία Γαζή στην Άμφισσα, στα πλαίσια των εκδηλώσεων του «The Symptom Projects-07, 2016 σε επιμέλεια του Αποστόλη Αρτινού, εκτέθηκαν 15 φωτογραφίες και 10 σχέδια, από την σειρά: «Μια Αναπνοή».

Λ.Κ. Αυτή η δουλειά έχει σαν αναφορά τον θάνατο της μητέρας μου το 2004. Η μητέρα μου είχε καθηλωθεί σε αυτή την πολυθρόνα-θρόνο τα τελευταία χρόνια της ζωής της και αυτή η αναγκαστική καθήλωση υπήρξε πιστεύω καθοριστική, για την σχέση ανάμεσά μας. Εκεί δημιουργήθηκε μια νέα συνθήκη, ένας διαφορετικός σύνδεσμος από αυτόν που είχαμε πριν. Ήταν ένα γεγονός που μας βοήθησε να αποδεχθούμε καλύτερα η μία την άλλη.

Ε.Μ. Κατά καιρούς κάνεις αναφορές σε «Κήπους», είτε μέσα από τα δικά σου έργα, είτε μέσα από έργα άλλων καλλιτεχνών, αυτή η αγάπη σου συνειρμικά συνδέεται και με την Πολυθρόνα-Κήπο της μητέρας σου;

Λ.Κ. Η μητέρα μου αγαπούσε πολύ τα λουλούδια, ήταν ζωγράφος όπως προανέφερα και τα ζωγράφιζε όλη της την ζωή, μέχρι το τέλος. Αγαπούσε επίσης πολύ τα έντονα χρώματα. Διάλεγε τα υφάσματα για το σπίτι-κουρτίνες, καλύμματα κλπ, πάντα με λουλούδια χρωματιστά. Η πολυθρόνα όπως και ο καναπές, ήταν σκεπασμένα με ένα λινό ύφασμα με κίτρινα ηλιοτρόπια και σκούρα πράσινα φυλλώματα. Ποτέ, μέχρι πρόσφατα, δεν είχα σκεφθεί ότι οι «Δικοί μου Κήποι», μπορεί να είχαν κάποια σχέση με αυτό. Η πολυθρόνα-κήπος-μητέρα είναι μια καινούργια ανακάλυψη-αποκάλυψη.

Ε.Μ. Πολλές φορές η σημειολογία των αντικειμένων, οι μνήμες που κουβαλάνε ταυτόχρονα όμως η σιωπή, το κενό, οι παύσεις, δημιουργούν ένα παράλληλο σύμπαν μεταξύ οικείου και μη οικείου, υπαρκτού και μη, υλικού και άυλου, ποιό είναι το μέσο που σε βοηθάει να τα καταγράψεις στο έργο σου;

Λ.Κ. Η μνήμη είναι παράξενο πράγμα, λίγο σαν τα όνειρα. Είναι γεμάτη σιωπές αλλά και ξαφνικές εκλάμψεις, έχει τον δικό της χρόνο και τόπο. Όταν πέθανε η μητέρα μου, 12 χρόνια πριν, ήταν μια αυθόρμητη ανάγκη-κίνηση, το περιτύλιγμα με διαφανές πλαστικό όλων των στοιχείων του διαμερίσματος που ζούσε. Ίσως προσπαθούσα να διαφυλάξω αυτό που έφευγε με τον θάνατο και που ήταν μέρος και της δικής μου ζωής. Φωτογραφίζοντας τον χώρο με το διαφανές νάυλον, νόμιζα ότι μπορούσα να κρατήσω κάτι από αυτό που χανόταν εκείνη την στιγμή. Η ανάσα της μητέρας μου, ένοιωθα ότι πλανιόταν ακόμα ανάμεσα στα έπιπλα και τα αντικείμενα.

Ε.Μ. Παρόλο που μοιάζει κοινότυπο, το φως και η σκιά σε αυτή την ενότητα παίζουν

έναν ρόλο καθοριστικό και σημαίνουσας σημασίας. Οι φωτογραφίες σου, απαλλαγμένες από το χρώμα και κάθε υποψία χρώματος, μέσα από την συνειδητή ποιητική και διαλεκτική διαδικασία που ακολουθείς είναι αυτοβιογραφικές. Ταυτόχρονα όμως, ο θεατής εικονοποιεί τις δικές του εμπειρίες, αναμνήσεις και σχέσεις. Εμπεριέχει και εμπεριέχεται. Ήταν αρχικός σου στόχος όταν τις δούλευες ή προέκυψε στην πορεία;

Λ.Κ. Όταν έκανα αυτή τη διαδικασία, έχοντας μαζί μου 2 φωτογραφικές μηχανές και μια βιντεοκάμερα, δεν είχα καμία ιδέα τι θα έκανα μετά. Σίγουρα δεν ήταν «καλλιτεχνικό πρότζεκτ». Ήταν καθαρά προσωπική ανάγκη. Μετά από λίγους μήνες, η πολυθρόνα, σαν απομεινάρι του θρόνου που υπήρξε, έγινε το αντικείμενο των σχεδίων που έκανα, και που παρουσιάζω ένα μέρος τώρα στην έκθεση. Όλο αυτό το υλικό βρισκόταν σε ένα συρτάρι, για πολλά χρόνια. Μετά ήρθε η ώρα να βγει στο φως. Τότε άρχισε να παίρνει την μορφή του «εικαστικού πρότζεκτ». Τώρα όσο για τις εμπειρίες, είναι φυσικό ο θεατής να εικονοποιεί τα δικά του βιώματα και να ταυτίζεται, αυτά τα θέματα είναι όλων των ανθρώπων και πολλές φορές χρειάζεται μια ελαφριά νύξη για να αναδυθούν.

Ε.Μ. Τόσο στις φωτογραφίες της «Μετοίκησις» (2008), με τα περιτυλιγμένα αγάλματα του Μουσείου της Ακρόπολης πριν αναχωρήσουν για το νέο τους Μουσείο, όσο και στην ενότητα «Πτυχώνοντας μια πνοή» καταπιάνεσαι με την λεπτή ισορροπία του καλυμμένου και ό,τι εμπεριέχεται στον ενδιάμεσο χώρο και τον ενδιάμεσο χρόνο, την αναπαράσταση του ανάγλυφου και την αποτύπωσή του, δίνοντας έτσι την δυνατότητα στο θεατή να ενεργοποιήσει τη φαντασία του. Πόσο σημαντικό είναι αυτό για σενα; Ταύτιση ή Αποταύτιση;

Λ.Κ. Δεν είναι παράξενο που ρωτάς για την σχέση με την δουλειά μου: «Μετοίκηση» (2008-9). Τώρα μπορώ να δω πόσο κοντά είναι αυτά τα δύο. Και εκεί, με οδήγησε αυθόρμητα ο φόβος της απώλειας. Το Παλιό Μουσείο της Ακρόπολης, το λάτρευα από παιδί. Όταν αποφασίστηκε η μεταφορά των αγαλμάτων για το Νέο Μουσείο, ανέβηκα στο βράχο της Ακρόπολης, με την επιθυμία να «σώσω κάτι». Όχι βέβαια τα αγάλματα, που πήγαιναν στο νέο τους σπίτι, αλλά αυτό που δεν θα υπήρχε πια, την ατμόσφαιρα και την μνήμη του Παλαιού Μουσείου. Το γεγονός πως έβλεπα τα αγάλματα καλυμμένα με λευκό ύφασμα, ενέτειναν το μυστήριο και την ανάγκη μου να δω μέσα από αυτό, τις λεπτομέρειες που είχαν αυτές οι μορφές. Επίσης το έντονο, χαρακτηριστικό μπλέ χρώμα των τοίχων, τα έκανε να πλέουν μέσα στο ημίφως, σε ένα παράξενο σύμπαν. Αυτό προσπάθησα να αποτυπώσω με την φωτογραφική μου μηχανή, σαν τελευταία ανάσα του χώρου και της μνήμης της δικιάς μου.

Ε.Μ. Οι ψυχολόγοι θεωρούν ότι η απώλεια, η μετακόμιση και ο χωρισμός, συνιστούν το βασικό τρίπτυχο των μεγάλων σοκ που λειτουργούν καταλυτικά στην ανθρώπινη ύπαρξη. Η επικάλυψη των αντικειμένων στο διαμέρισμα της μητέρας σου μετά τον θάνατό της και εν τέλει η μετουσίωση του πένθους σε τέχνη λειτούργησε λυτρωτικά;

Λ.Κ. Ναι, ξέρω, το λένε οι ψυχολόγοι αυτό, και νομίζω ότι είναι αλήθεια, για όλους τους ανθρώπους. Η μετουσίωση του πένθους και της απώλειας σε κάτι άλλο, λειτούργησε λυτρωτικά και στις δύο περιπτώσεις. Άλλωστε για αυτό το λόγο μπόρεσαν να γίνουν και οι εκθέσεις τους. Ό,τι βγαίνει στο φως, λυτρώνει.

Ε.Μ. Ολοκληρώνοντας την συζήτησή μας πάνω στη συγκεκριμένη ενότητα, θα ήθελα να σταθούμε στην φωτογραφία της πολυθρόνας-φάντασμα, που για μενα αντικατοπτρίζει την διαδρομή από την ζωή, στην εξαύλωση, την σκιά που αιωρείται σαν φάντασμα, την αναπνοή, την πνοή και εν τέλει την εξαφάνιση, την παρουσία μέσα από την απουσία. Αν εξέθετες μόνον ένα έργο, είναι αυτό ο κεντρικός άξονας που ενώνει όλη την έκθεση;

Λ.Κ. Η τελευταία φωτογραφία στην οποία αναφέρεσε, έγινε πολλά χρόνια μετά τις άλλες. Η Πολυθρόνα-Μητέρα. Έγινε το καλοκαίρι του 2015 όταν έδειξα κάποιες από αυτές τις φωτογραφίες, με τον τίτλο «Μιά Ανάσα» στο Φεστιβάλ Φωτογραφίας της Αθήνας στο Μουσείο Μπενάκη. Φωτογράφισα το δικό μου στήσιμο με το κινητό μου τότε. Μία φωτογραφία από αυτές, όμως ξεχώριζε και με κυνηγούσε για καιρό. Ήταν θολή και είχε λίγο χρώμα από τον

περιβάλλοντα χώρο. Ανέδυε όμως κάτι άλλο, διαφορετικό από τις άλλες, ένα μυστήριο και ένα βάθος καινούργιο. Μετά από καιρό, συνειδητοποίησα ότι αυτή ήταν η «Πολυθρόνα-Μητέρα». Την τύπωσα σε μεγάλο μέγεθος, σαν αντανάκλαση της άλλης, της προηγούμενης, και αποτελεί τον άξονα της παρούσης έκθεσης. Τοποθετημένη πάνω από το παλιό πιάνο που δεν λειτουργεί πιά, στην Οικία Γαζή της Άμφισσας, σε αυτό το σπίτι που το περιεχόμενό του εξαφανίζεται κι αυτό σιγά σιγά. Τώρα έχει περιέλθει στον Δήμο της Άμφισσας, θα αναπαλαιωθεί και θα έχει μια καινούργια ζωή. Τελικά, ίσως κι εδώ έχουμε μια τελευταία αναπνοή ενός φιλόξενου σπιτιού και ενός παλιού κόσμου.

Ε.Μ. Κινέζος Δικαστής Τι και ο Δάσκαλος Που Σον Λινγκ. Ακουαρέλες και μυθιστόρημα, δύο άλλες ενότητες έργων που τρέχει παράλληλα, με τα υπόλοιπα έργα και τις ενότητες που δουλεύεις και αναφέρεται στη σχέση σου με τον Κινέζο Επιθεωρητή και τον Κινέζο Δάσκαλο και την Κίνα. Πως ξεκινάει η σχέση σου με την Κίνα;

Λ. Κ. Η σχέση μου με την Κίνα, είναι πολύ παλιά, ξεκίνησε το 1982-83 όταν άρχισα μαθήματα Tai Chi, για μενα αυτό ήταν ένα άλλο ξεκίνημα στη ζωή μου, που με βοήθησε: πνευματικά, ψυχικά και σωματικά γιατί υπέφερα από την μέση μου. Μέσα από το Tai Chi, αγάπησα την Κίνα. Άρχισα να διαβάζω βιβλία που αφορούσαν τον πολιτισμό και την ιστορία της, ταξίδεψα και στην Κίνα και επιστρέφοντας από το πρώτο ταξίδι μία φίλη μου, μου λέει αφού αγαπάς την Κίνα τόσο πολύ έχεις διαβάσει τον Δικαστή Τι; Όχι, της λέω. Και μου χαρίζει τον πρώτο. Μου άρεσε πάρα πολύ και ήθελα να κάνω κάτι με αυτόν, έτσι άρχισα να κόβω τις σελίδες και να τις ζωγραφίζω. Το 2017, μου λέει ο Αυγουστίνος, από το Βιβλιοπωλείο Λεμόνι στο Θησείο: Έχει ματαφραστεί ένα καταπληκτικό Κινέζικο βιβλίο, για εσένα που αγαπάς την Κίνα πάρτο να το διαβάσεις. Παίρνω το βιβλίο «Παράξενες Ιστορίες του Κινέζικου Σπουδαστηρίου» από τις Εκδόσεις Αιώρα και παθαίνω πλάκα. Μπαίνω στο Internet και ανακαλύπτω ότι ήταν ένας πάρα πολύ σπουδαίος Δάσκαλος στην Κίνα τον 19ο αιώνα και ότι έχει καταγράψει 500 ιστορίες, οι περισσότερες είναι παραδοσιακές για την ιστορία της Κίνας. Μετά αγόρασα την αγγλική έκδοση που έχει 100 ιστορίες μέσα. Άρχισα να σκανάρω τις εικόνες από το βιβλίο πάνω σε χαρτί κανσόν και μετά όπως έκανα και με τον Δικαστή Τι, να επεμβαίνω με την ακουαρέλα και από εκεί προκύψανε τα 50 έργα που ξέρεις, τα οποία συμφωνήσαμε με τα παιδιά, και τα εκθέσαμε στο Βιβλιοπωλείο Λεμόνι το Καλοκαίρι 2018.

Ε.Μ. Διεθνής Καριέρα, είναι η μεγάλη επιθυμία κάθε καλλιτέχνη. Πιστεύεις ότι η χώρα μας μπορεί να στηρίξει και να προωθήσει τους Έλληνες καλλιτέχνες στο εξωτερικό;

Λ. Κ. Οι διεθνείς καριέρες προκύπτουν. Για να κάνεις διεθνή καριέρα νομίζω ότι πρέπει να είσαι συνέχεια σε ένα αεροπλάνο και να τρέχεις πάνω κάτω. Εγώ εδώ δουλεύω. Ό,τι κάνω το κάνω από εδώ. Η διεθνής καριέρα είναι ένα θέμα περίπλοκο. Έχει να κάνει με τις γκαλερί, πως κινούνται, τι διασυνδέσεις έχουν, τι στόχους έχουν. Η διεθνής καριέρα δεν σημαίνει αναγκαστικά ποιότητα, μπορεί να σημαίνει μόδα, συμφέροντα και πολλά άλλα. Η τέχνη όμως, είναι πάνω από αυτό. Η καλή τέχνη, βγαίνει στην επιφάνεια και πολύ αργότερα. Δεν λέω ότι δεν θα ήθελα, να είμαι σε μια γκαλερί και να πηγαίνει τα έργα μου από δω κι από εκεί και εγώ να κάθομαι να κάνω μόνο τα έργα μου. Αλλά δεν είναι τόσο απλό.

Ε.Μ. Έχεις εκπροσωπήσει την Ελλάδα σε διεθνείς συμμετοχές, έχεις συμμετάσχει σε μία πλειάδα μεγάλων και σημαντικών ομαδικών εκθέσεων, παράλληλα έχεις παρουσιάσει τη δουλειά σου σε μεγάλες ατομικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, θα θέλαμε να μας πεις, ποιες ήταν οι πιο σημαντικές για σενα και για ποιους λόγους;

Λ.Κ. Πράγματι έχω λάβει μέρος σε πολλές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό μέσα στα χρόνια που δουλεύω από το 1983. Μέσα από κρατικούς φορείς-Μουσεία αλλά και γκαλερί. Η κάθε μία από αυτές ήταν σημαντική, ειδικά όταν ήμουν και παρούσα για το στήσιμο. Έτσι γνώρισα και άλλες χώρες και συναδέλφους. Η Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας το 2005, «ΚΟΛΥΜΒΗΤΕΣ» και το Χειμερινό Φεστιβάλ στο Σαράγιεβο το 2006, «ΠΡΩΙΝΟ ΦΩΣ» όπου συμμετείχα σε εθνική εκπροσώπηση μαζί με τον Νίκο Αλεξίου, με 2 εκθέσεις ο καθένας μας, ήταν σίγουρα ένας σταθμός. Αλλά και στην Μπιενάλε της Αρμενίας στο Γκιουμπρί που πήγα 2 φορές με το ΚΜΣΤ από την Θεσσαλονίκη το 2006 και το 2008. Η «ΜΕΤΟΙΚΗΣΗ» ταξίδεψε πολύ

στην Ελλάδα και στο εξωτερικό: Κωσταντινούπολη, Μιλάνο, Σαράγιεβο, Αγία Πετρούπολη, ήταν πολύ σημαντικά για μένα. Η «ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ» εκτέθηκε το 1991 στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, πρίν ακόμα το Μουσείο εντάξει στο προγραμμά του την Σύγχρονη Τέχνη. Οι «ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ», πήγαν στην Αγγλία και στο Βερολίνο. Είναι και άλλα, όλα για μένα είχαν την σημασία τους, σαν σταθμοί αλλά και σαν επικοινωνία με ένα άλλο κοινό. Κάθε έκθεση με βοηθάει να πάω παραπέρα.

* Η Λίζη Καλλιγά, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1943. Ζει και εργάζεται στην Αθήνα και τις Σπέτσες. Σπούδασε στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών Αθήνας 1975-80 και στο New York Studio School, N.Y 2000. Δίδαξε φωτογραφία στις Σχολές ΑΚΤΟ. Έχει εκδώσει 10 βιβλία με την δουλειά της. Επιλεγμένες εκθέσεις από το 1989-2018, Ατομικές και Ομαδικές: 1989: «Χώρος και Ματιά», 1990-91 «Μεταμορφώσεις: Το σώμα μου-Το σώμα σου», 1990: « Στίγμα», 1991: « Συνάντηση με την Αφροδίτη της Μήλου», 1997-98: « Ιερά Οδός», 1997-2008: «Κολυμβητές», 2003: « Μωσαϊκά», 2006: «Πρωινό Φώς», 2008: «Sea Pastels», 2008-13: «Στο Σπίτι του Καβάφη», 2007-13: «New Life», 2009: « Μετοίκησις», 2012: «Στο Ξενία της Άνδρου», 2013: «Σκοτεινά Νερά», 2015: « Μια Ανάσα», 2016: «Μεταβάσεις»-Παρίσι, 2016: «Πτυχώνοντας μια Πνοή», 2016: «Genii Loci»- St.Petersburg, 2017: «Σπέτσες», 2017: «Ασκήσεις»-Locus Athens, 2017: ΕΜΣΤ, 2017: «Self Images», 2017: «Ambigious Bodies», 2018: «Nissi_18», 2018: «Παράξενες Ιστορίες, Pu Songling», 2018- Κολυμβητές II. Βραβεύτηκε με τον Χρυσό Φάρο για τους «Κολυμβητές» στην Biennale της Αλεξάνδρειας το 2005. Εργα της είναι στις συλλογές του ΕΜΣΤ, του ΚΜΣΤ, του Μουσείου Φωτογραφίας, και σε Ιδιωτικές Συλλογές.

© Συνέντευξης Έφη Μιχάλαρου

Πρώτη Δημοσίευση 2018

Στο βιβλίο «Σε Α' Ενικό & Β' Πλύθηντικό»